

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CONSTITUȚIONAL

1. SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND SISTEMUL DREPTULUI

Dreptul apare ca un sistem compus din totalitatea normelor juridice dintr-un stat, adică totalitatea regulilor de conduită generale și obligatorii, impersonale, stabilite sau recunoscute de către stat și care exprimă voința acestuia, a căror respectare obligatorie este asigurată de forța de constrângere a statului, respectiv de anumite organe statale create în acest scop.

Normele juridice au scopul de a reglementa conduita oamenilor într-o societate și stabilesc, totodată, drepturile și obligațiile acestora, atât în relațiile dintre ei, cât și în relațiile dintre aceștia și stat.

În literatura de specialitate se arată că „dreptul apare ca fiind ansamblul regulilor asigurate și garantate de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale.”¹

În cadrul sistemului de drept normele juridice sunt grupate în ramuri de drept care cuprind norme juridice care reglementează relațiile sociale dintr-un anumit domeniu. Astfel avem de exemplu: ramura de dreptul civil, ramura de dreptul penal, ramura de drept constituțional și instituții politice, ramura de dreptul administrativ, ramura de drept financiar etc.

Normele juridice din cuprinsul unei ramuri de drept sunt grupate și ele în raport de relațiile sociale înrudite pe care le reglementează, în instituții de drept numite și instituții juridice. De exemplu: normele de drept care reglementează succesiunea formează instituția dreptului la succesiune sau cele care reglementează proprietatea formează instituția dreptului de proprietate în ramura de drept civil, normele de drept care reglementează

¹ N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1996, p. 97.

cetățenia română formează instituția cetățeniei române în ramura de drept constituțional etc.

La rândul său sistemul dreptului se împarte în drept public și în drept privat. Criteriul de delimitare dintre cele două categorii de drept constă în natura intereselor ocrotite.

Distincția dintre dreptul public și dreptul privat își are originea în dreptul roman, astfel juris-consultul roman Ulpian arăta că: „Dreptul public este cel care privește situația unei probleme romane, dreptul privat, cel care privește folosul câte unei singure persoane”².

Dreptul public este format din acele norme juridice care au ca obiect reglementarea relațiilor sociale privind organizarea puterilor statului, raporturile dintre guvernanți și dintre aceștia și guvernați, raporturile dintre state, celelalte relații sociale care se referă la apărarea socială, la muncă, precum și la relațiile financiare ori bancare. În sfera dreptului public intră de exemplu: dreptul constituțional, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul internațional public ș.a.

Dreptul privat cuprinde acele norme juridice care reglementează relațiile sociale patrimoniale și cele personale nepatrimoniale, la care participă persoane fizice sau persoane juridice, private. În categoria dreptului privat intră de exemplu: dreptul civil, dreptul internațional privat ș.a.

2. DREPTUL CONSTITUȚIONAL - RAMURĂ A DREPTULUI PUBLIC

2.1. Definiție

Dreptul constituțional este ramura de drept cea mai importantă a dreptului public deoarece prin normele sale reglementează relații sociale fundamentale și coordonează modul de reglementare a relațiilor din toate celelalte ramuri de drept.

Obiectul principal de studiu al dreptului constituțional îl reprezintă constituția care este legea fundamentală a statului. Constituția se află în vârful ierarhiei actelor normative dintr-un stat, motiv pentru care toate acestea din urmă sunt subordonate legii fundamentale și trebuie să fie elaborate în conformitate cu dispozițiile constituționale.

În literatura de specialitate au fost exprimate mai multe opinii cu privire la definiția dreptului constituțional.

² „*Publicum ins quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem pertinet*” - Institutiile, din *Corpus iuris civilis, De iustitia et de iure*, IV.

Astfel, într-o opinie se arată că „dreptul constituțional este acela care formulează în principii, organizează în proceduri și consolidează în instituții regimul politic al unei țări, prin norme specifice adoptate de organul legiuitor”³.

Într-o altă opinie, dreptul constituțional „este acea ramură a dreptului unitar formată din normele juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării stărilor de puterii”⁴.

Dreptul constituțional a mai fost definit ca fiind ansamblul normelor juridice care reglementează forma de stat, forma de guvernământ, organizarea și funcționarea parlamentului, raporturile acestuia cu celelalte organe ale statului, inclusiv cu orice alt obiect, dacă sunt consacrate prin însuși textul constituției.⁵

În definirea noțiunii de drept constituțional și împărțind opinia altor autori, considerăm că trebuie să se facă referire și la drepturile și libertățile fundamentale ale omului, deoarece în obiectul de studiu al dreptului constituțional intră și relațiile sociale care reglementează drepturile și libertățile fundamentale.

Prin urmare, apreciem că *dreptul constituțional este format din ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale privind organizarea statală, organizarea puterilor în stat și raporturile dintre acestea, organizarea și funcționarea autorităților de stat, statutul cetățenilor, drepturile și libertățile cetățenești, precum și modalitățile de garantare a acestora.*

Ca ramură a sistemului de drept, „dreptul constituțional reprezintă la rândul său un sistem de norme și instituții juridice, care, în raport cu sistemul căruia îi aparține, apar ca subsisteme ale acestuia, ca părți ale întregului. Dreptul constituțional nu numai că juridicizează organizarea și exercitarea puterii, dar chiar o subordonează dreptului.”⁶

2.2. Normele și raporturile de drept constituțional

Normele de drept constituțional au caracter fundamental întrucât reglementează cele mai importante relații sociale care apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de politică. Acestea sunt incluse în

³ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 23.

⁴ I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Actami, București, 1997, p. 19.

⁵ T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice – Tratat elementar*, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1998, p. 39.

⁶ I. Deleanu, *op. cit.*, p. 19.

constituție, legea fundamentală a statului, ceea ce le conferă o forță juridică supremă.

Consecința este că toate celelalte norme juridice care alcătuiesc celelalte ramuri de drept sunt subordonate normelor constituționale și, prin urmare, trebuie să fie conforme cu acestea.

Cerința conformității cu dispozițiile constituționale nu vizează numai conținutul celorlalte acte normative, ci și activitatea de aplicare a normelor constituției prin acte individuale și măsuri concrete, care, de asemenea, nu poate fi decât conformă cu dispozițiile legii fundamentale.⁷

Normele constituționale sunt imperative, în sensul că sunt obligatorii pentru destinatarii acestora.

Raporturile de drept constituțional sunt acele relații sociale, reglementate juridicește care se stabilesc în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii politice.

Raportul juridic, în general, este o relație socială reglementată de norma juridică și care se stabilește numai între oameni, fie luați în mod individual, adică persoane fizice, fie organizați în colective, adică persoane juridice. Este un raport social deoarece este legat de viața și activitatea oamenilor în societate și un raport de voință, deoarece în cadrul său se întâlnesc două voințe și anume: pe de o parte voința statului, exprimată în norme juridice și pe de altă parte voința participanților la raportul juridic.

Întâlnirea celor două voințe ia aspectul unei colaborări, dar poate apărea și ca o confruntare de voințe, în condițiile în care subiecții nu-și subordonează voința și acțiunile individuale față de conduita prescrisă în conținutul perceptiv al normelor de drept.⁸

Participanții apar în cadrul raportului juridic ca titulari de drepturi și obligații reciproce. Aceștia se numesc subiecte de drept, conținutul raportului juridic este format din ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce ale subiectelor de drept din cadrul acestui raport și obiectul raportului juridic îl formează conduita umană la care se referă conținutul raportului, adică acțiunile subiectelor de drept.

2.3. Subiectele raporturilor de drept constituțional

Subiecte ale raporturilor juridice sunt numai oamenii, fie luați în mod individual – persoane fizice, fie grupați în organizații – persoane juridice.

⁷ *Idem*, p. 18.

⁸ N. Popa, *op. cit.*, 293.

Pentru a fi subiect de drept, persoana fizică trebuie să aibă capacitate juridică.⁹ Capacitatea juridică desemnează aptitudinea generală și abstractă a persoanei de a avea drepturi și obligații în cadrul raportului juridic.

Persoana juridică dobândește capacitatea de a avea drepturi și obligații,¹⁰ fie de la data înregistrării, în cazul celor supuse înregistrării (de exemplu, asociațiile și fundațiile), fie de la data actului de înființare (de exemplu, instituțiile publice) sau de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege

Persoane juridice, adică „subiectele colective de drept sunt diversele organizații sau structuri sociale (societăți, ministere, tribunale, parlament) inclusiv statul.”¹¹

În dreptul constituțional, spre deosebire de celelalte ramuri de drept, unul dintre subiectele raporturilor de drept constituțional este întotdeauna deținătorul puterii politice ori statul sau un organ reprezentativ al statului.

Subiecte ale raporturilor de drept constituțional sunt:

1. Poporul

Poporul este subiect de drept constituțional deoarece este deținătorul puterii politice și titularul suveranității.

Prin Constituție se recunoaște în mod expres calitatea poporului de subiect al raporturilor de drept constituțional¹², dispozițiile art. 2 alin. 1 din legea fundamentală stabilind că *suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum, precizându-se că suveranitatea națională nu poate fi exercitată de nici un grup și nici o persoană în nume propriu.*

În această calitate, poporul își exprimă voința sa politică, fie în mod direct prin referendum, fie în mod indirect prin organele sale alese care să-l reprezinte.

2. Statul

Statul este subiect al raporturilor de drept constituțional și în această calitate apare fie în mod direct, cum ar fi în raporturile privind cetățenia, în

⁹ A se vedea art. 34 și urm. din *Codul civil*.

¹⁰ A se vedea art. 205 și urm. din *Codul civil*.

¹¹ I. Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2007, pp. 391-392.

¹² L. Dragne, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2022, p.18.

raporturile privind structura de stat sau în cele privind străinii și apatrizii, fie în mod indirect și atunci este reprezentant prin autoritățile sale.

3. Autoritățile publice

Din această categorie, subiecte ale raporturilor de drept constituțional sunt organele legiuitoare (parlamentele), dar și alte autorități publice ale statului, cu condiția ca raportul juridic la care participă să fie un raport juridic de drept constituțional (de exemplu, intră în raporturi de drept constituțional: Președintele României atunci când trimite spre reexaminare Parlamentului o lege sau când cere Curții Constituționale verificarea constituționalității legii; instanța de judecată sau Avocatul Poporului atunci când se ridică excepția de neconstituționalitate a unei legi etc.).

4. Partidele politice, alianțe politice, alte organizații

Partidele politice, alianțele politice și alte organizații sunt forme organizatorice prin care cetățenii participă la guvernare și sunt subiecte ale raporturilor de drept constituțional, întrucât contribuie la exprimarea voinței politice a cetățenilor.

Această calitate este conferită partidelor politice de dispozițiile constituționale, art. 8 alin. 2 din Constituție stabilind că: *Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației*, iar art. 40 alin. 1 arată că: *Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în syndicate, în patronate și în alte forme de asociere.*

Partidele politice sau alte organizații asemănătoare se pot asocia în alianțe politice în vederea participării la alegeri și odată înregistrate potrivit dispozițiilor legale ele devin subiecte ale raporturilor de drept constituțional.

5. Cetățenii

Cetățenii pot fi subiecte ale raporturilor de drept constituțional, fie ca persoane investite cu anumite funcții sau demnități (Avocatul Poporului, senator, deputat etc.), fie grupați în circumscripții electorale. Sunt subiecte ale raporturilor de drept constituțional un număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot, în cazul inițiativei legislative¹³ (art. 74 alin. 1 din Constituție) sau un număr de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot în cazul inițiativei de revizuire a Constituției României (art. 150 alin. 1 din Constituție).

¹³ Inițiativa legislativă a cetățenilor se exercită printr-o propunere legislativă în domeniul legilor organice sau ordinare ori în domeniul legilor constituționale. A se vedea Legea nr. 189/1999 privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni, republicată.